

Målnummer:	T67-84	Avdelning:
Domsnummer:	DT3-86	
Avgörandedatum:	1986-01-30	
Rubrik:	Sedan ett avbetalningskontrakt i konsumentförhållande avseende en bil pantförskrivits, erlade köparen betalning inte till panthavaren utan till säljaren. 10 § 1 st konsumentkreditlagen (1977:981) har ansetts inte vara tillämpligt. Tillika fråga om köparen var i god tro angående säljarens behörighet att uppbära betalningen. 29 §, jämförd med 10 §, lagen (1936:81) om skuldebrev.	
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• 10 § 1 st. konsumentkreditlagen (1977:981)• 29 § lag (1936:81) om skuldebrev• 10 § lag (1936:81) om skuldebrev	
Rättsfall:		

REFERAT

Enligt köpeavtal d 8 april 1981 sålde Bilbolaget i Göteborg AB, nedan kallat Bilbolaget, till M-L.T. en personbil av märket Fiat. Bilbolagets sammanlagda kreditfordran enligt avtalet var 20 698 kr, vilket belopp skulle erläggas genom 17 månatliga avbetalningar om vardera 1 150 kr och en inbetalning om 1 148 kr. Första avbetalningen skulle göras d 15 maj 1981. Vid upprättandet av köpeavtalet användes ett av Bilbolaget tillhandahållet tryckt standardformulär. Detta innefattar en sida med "Köpeavtalsbestämmelser Personbilar" i 18 punkter, av vilka punkt 17 har följande lydelse:

"Överlåtelse av kontraktet. Parterna äger att å annan överlåta sina rättigheter enligt detta avtal, köparen dock endast till person som säljarföretaget godkännt. Godkännande får inte vägras om den till vilken överlåtelse avses ske skäligen kan tagas för god eller köparen erbjuder borgen som för egen skuld för säljarföretagets fordran. Efter säljarens överlåtelse svarar alltså säljaren för uppfyllelsen av sina förpliktelser på grund av köpet. Konsument har dock rätt att gentemot ny kontraktsinnehavares krav på betalning framställa samma invändningar som han på grund av köpet kan göra mot säljaren samt att intill det belopp som den nya kontraktsinnehavaren har mottagit med anledning av krediten kräva återbetalning av köpeskillning, skadestånd eller andra penningprestationer som säljaren svarar för på grund av köpet.

När säljaren överlåtit sina rättigheter enligt kontraktet och köparen underrättats därom är den nya kontraktsinnehavaren ensam berättigad att mottaga betalning och underrättelser, träffa uppgörelser om betalning m m samt att i övrigt utöva säljarens rättigheter enligt kontraktet och i förekommande fall återtaga fordonet."

På samma sida av formuläret finns en "ruta" med rubriken "Pantförskrivning" och med lydelse i övrigt: "All vår rätt enligt detta avtal, inklusive rätten till det sålda fordonet, har pantförskrivits till: Svenska AB Fiat 8 apr 1981. Ort och datum. Bilbolaget i GBG AB. Säljarföretagets underskrift. Av ovan nämnda pantförskrivning har jag/vi erhållit del: M-L.T.. Köparens underskrift."

M-L.T. erlade avbetalningar enligt köpeavtalet under 12 månader, varefter hennes återstående skuld uppgick till 6 898 kr. I början av maj 1982, då sex inbetalningar återstod med förfallodagar d 15 maj-d 15 okt 1982, vände sig M-L.T. till Bilbolaget och fick besked om att bilen skulle vara slutbetalad, om hon erlade 6 454 kr till Bilbolaget. I enlighet med beskedet inbetalade M-L.T. angivna beloppet till Bilbolaget.

Svenska AB Fiat, numera benämnt Fiat Auto Sverige AB, nedan kallat Fiatbolaget, anförde efter stämning å M-L.T. vid Göteborgs TR: M-L.T. har vid

köpets ingående med sin namnteckning på köpekontraktet bekräftat, att hon underrättats om att Bilbolaget pantförskrivit all sin rätt på grund av avtalet d 8 april 1981 till Fiatbolaget. Enligt 10 § skuldebrevslagen gäller vad i sagda lag sägs om överlåtelse jämväl i fråga om pantsättning av dylik handling. Enligt punkt 17 i de vid köpeavtalet fogade avtalsbestämmelserna är - när säljaren överlåtit sina rättigheter enligt kontraktet och köparen underrättats därom - den nya kontraktssinnehavaren ensam berättigad att mottaga betalning. De månatliga avbetalningar, som M-L.T. verkställt, har skett till Fiatbolaget med användande av betalningsavir, som tillsänts henne av Fiatbolaget och som innehöll Fiatbolagets namn och postgironummer. Jämlikt grunderna för 29 § skuldebrevslagen gör Fiatbolaget gällande, att M-L.T:s inbetalning till Bilbolaget ej erlagts till rätt borgenär, att hon med hänsyn till av Fiatbolaget ovan angivna omständigheter insett eller bort inse, att så var fallet, samt att hennes inbetalning till Bilbolaget därför ej skett med befriande verkan.

Fiatbolaget yrkade på grund av det anförda förpliktande för M-L.T. att till bolaget genast utge 6 898 kr jämte ränta.

M-L.T. bestred Fiatbolagets talan och anförde: Bilbolaget var vid tidpunkten för köpet Fiats nybilsrepresentant i Göteborg, vilket innebar, att det i och utanför Bilbolagets lokaler var rikligt utsmyckat med Fiats reklamskyltar. Inför och vid avtalsslutet utgick M-L.T. från att försäljaren representerade Fiat och att hon köpt bilen av Fiat. Vid köpet informerades M-L.T. ej om innebörden av pantförskrivningen eller om förhållandet mellan Bilbolaget och Fiatbolaget. När M-L.T. fick avbetalningsavin, reagerade hon således ej på att Fiatbolaget stod som betalningsmottagare. I början av maj 1982 kontaktade M-L.T. Bilbolaget och begärde uppgift om hur mycket hon skulle erlägga vid en förtidsbetalning. Sedan Bilbolaget angivit beloppet, inbetalade M-L.T. detta på bankgironummer, som angivits av Bilbolaget. Hon utgick från att betalningen skedde till Fiatbolaget. M-L.T. hade observerat punkt 17 av köpeavtalets bestämmelser men visste varken vid köpet eller då förtidsbetalningen skedde, att pantförskrivning var att jämställa med överlåtelse. Hon har ej utbildning utöver realskola och är ej insatt i juridiska spörsmål. Fiatbolaget har ej - såsom andra finansbolag gör - på erforderligt sätt informerat M-L.T. om att kontraktet överlåtit på Fiatbolaget och att betalning skulle ske till detta bolag. Med hänsyn till M-L.T:s bakgrund hade hon ej anledning misstänka, att kontraktet var överlåtet, och hon gör fördenskuil jämlikt 29 § skuldebrevslagen gällande, att hon verkställt betalning med befriande verkan, när hon till Bilbolaget inbetalade 6 454 kr. Eftersom M-L.T. ej före köpet fått klart för sig relationerna mellan Bilbolaget och Fiatbolaget och ej heller efter köpet informerats därom, gör hon gällande, att överlåtelseförklaringen måste anses vara oskäligen och således ogiltig enligt 36 § 1 och 2 st avtalslagen. Slutligen påstås, att M-L.T. jämlikt 10 § konsumentkreditlagen får mot Fiatbolagets krav på betalning invända, att betalning på grund av köpet gjorts till Bilbolaget.

Fiatbolaget genmälde: Det vitsordas, att M-L.T. ej av försäljaren erhållit information om pantförskrivningen utöver vad som framgår av köpekontraktet. Någon särskild muntlig information var emellertid ej påkallad med hänsyn till köpekontraktets tydliga formulering. Det bestrides fördenskuil, att det vore att anse som oskäligt att åberopa pantförskrivningen mot M-L.T.. Enligt Fiatbolagets mening borde det ha tett sig naturligt för M-L.T. att anse Fiat som rätt betalningsmottagare med hänsyn till att hon inför och vid avtalsslutet utgick från att Bilbolaget representerade Fiatbolaget och att hon köpte bilen av sistnämnda bolag. Den blankett för köpeavtal, som använts, är den i branschen allmänt använda, vars innehåll fastställts efter förhandlingar mellan vederbörande branschorganisation och konsumentombudsmannen (KO). De aktuella kontraktsvillkoren är godkända av KO.

M-L.T. invände, att formuleringen av "pantförskrivningen" ej godkänts av KO.

M-L.T. åberopade till bevis om det slags information, som finans bolag brukar tillställa konsumenter i fall som det ifrågavarande, ett formulär som innehåller, bl a, följande: "Ovanstående köpekontrakt är överlåtet till oss. Det innebär bl a att betalningar skall ske till oss på nedan angivet postgironr eller till bankgironr. Inga ytterligare betalningar skall alltså ske till sälj företaget. Tänk på detta vid eventuell förtidslösning. Varan får inte heller återlämnas till sälj företaget innan restskulden lösts hos oss."

TR:n (chefsrådmannen Holmäng) anförde i dom d 21 april 1983:

Domsål. I målet är ostridigt, att Bilbolaget pantförskrivit all sin rätt enligt avtalet med M-L.T. till Fiatbolaget, att M-L.T. erhållit del av pantförskrivningen samt att M-L.T. erlagt slut betalning till Bilbolaget med 6 454 kr.

Enligt 10 § skuldebrevslagen gäller vad i lagen sägs om överlåtelse av skuldebrev även i fråga om pantförskrivning av sådan handling.

TR:n upptager först till bedömning M-L.T:s påstående, att hon jämlikt 10 § konsumentkreditlagen får mot Fiatbolagets krav på betalning invända att betalning på grund av köpet gjorts till Bilbolaget. Enligt det av M-L.T. åberopade lagrummet äger vid kreditköp köparen mot kreditgivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet, som han kan göra mot säljaren.

Enligt TR:ns mening avser lagrummet att skydda köparen från den eventualiteten, att han - när säljaren överlåtit sitt fordringsanspråk till en kreditgivare - skulle ha att fullgöra betalning gentemot kreditgivaren utan att kunna mot denne invända, att säljaren ej uppfyllt vad som på grund av köpet åligger honom, t ex leverans av det gods, som köpet avser, eller avhjälpande av fel i detta. Däremot är lagrummet icke tillämpligt i en situation som den nu ifrågavarande. TR:n lämnar fördenskull M-L.T:s invändning enligt 10 § konsumentkreditlagen utan avseende.

TR:n övergår härnäst till M-L.T:s övriga invändningar mot Fiatbolagets talan.

Den pantförskrivning, varom fråga är i målet, utgör en rättshandling, mellan Bilbolaget och Fiatbolaget. Enligt TR:ns mening kan pantförskrivningen inte i och för sig anses oskäligen jämlikt 36 § avtalslagen gentemot M-L.T..

Enligt 29 § skuldebrevslagen är, när enkelt skuldebrev överlåts och gäldenären ändå erlägger betalning till överlåtare, sådan betalning giltig, såvida gäldenären inte visste, att överlåtare ej längre ägde uppbära betalning, eller hade skäligen anledning att misstänka, att så var fallet.

Frågan om M-L.T. hade sådan vetskap som nyss sagts eller om hon hade skäligen anledning misstänka att Bilbolaget ej var rätt borgenär, skall avgöras på grundval av vad som förekommit i målet och med hänsynstagande - jämlikt grunderna för 36 § avtalslagen - till behovet av skydd för M-L.T. i hennes egenskap av konsument.

TR:n anser, att det ej kan krävas av M-L.T., att hon skulle ha känt till innehållet i 10 § skuldebrevslagen, dvs bestämmelsen, att lagens regler om överlåtelse av skuldebrev gäller även i fråga om pantförskrivning. Icke heller det förhållandet, att M-L.T. verkställt inbetalningar till Fiatbolaget med användande av betalningsaviser, som tillställts henne av Fiatbolaget, kan anses ha medfört, att hon fått klart för sig, att Fiatbolaget var en från Bilbolaget fristående organisation. TR:n finner alltså, att Fiatbolaget ej styrkt, att M-L.T. insett, att Bilbolaget ej var rätt borgenär, när hon erlade slutbetalning till detta bolag.

Vad därefter gäller frågan om M-L.T. haft skäligen anledning misstänka, att Bilbolaget ej ägde uppbära betalning, anser TR:n följande böra beaktas. De särskilda "Köpeavtalsbestämmelser Personbilar", som utgör en del av det mellan Bilbolaget och M-L.T. ingångna avtalet, innehåller i punkt 17 en utförlig beskrivning av vad som gäller vid överlåtelse av kontraktet. Däremot finns i "Köpeavtalsbestämmelserna" icke någonting, som hänför sig till pantförskrivning. Detta är enligt TR:ns mening en allvarlig brist såvitt avser informationen till köparen. Det mellan Bilbolaget och M-L.T. träffade avtalet är upprättat på ett formulär, som tillhandahållits av Bilbolaget. Följderna av den brist, vilken - som nyss nämnts - vidlåder kontraktet, måste vid sådant förhållande drabba Fiatbolaget, som härleder sin rätt från Bilbolaget. På grund härav och då Fiatbolaget ostridigt icke genom särskild information till M-L.T. sökt avhjälpa bristen, anser TR:n, att M-L.T. ej haft skäligen anledning misstänka, att Bilbolaget inte längre ägde uppbära betalning. M-L.T:s betalning till Bilbolaget har därför skett med för henne befriande verkan, och Fiatbolagets talan skall lämnas utan bifall.

Domsål. TR:n lämnar Fiatbolagets talan utan bifall.

Fiatbolaget fullföljde talan i HovR:n för Västra Sverige och yrkade bifall till käromålet.

M-L.T. bestred ändringsyrkandet.

HovR:n (hovrättslagmannen Holmberg, hovrättsråden Thorleif och Lindskog, referent, samt adj led Sandgren) anförde i dom d 30 dec 1983:

Domskäl. M-L.T. har i HovR:n vidhållit sitt påstående att hon med stöd av 10 § konsumentkreditlagen med befriande verkan hade rätt att betala direkt till säljaren.

Enligt 10 § konsumentkreditlagen får vid konsumentköp köparen mot kreditgivarens krav på betalning framställa samma invändningar på grund av köpet som han kan göra mot säljaren.

Allmänna reklamnämnden har i ett likartat fall (beslut d 9 nov 1982 i mål 81/r 7176) ansett att bestämmelsen omfattar denna typ av frivilliga uppgörelser mellan köpare och säljare. I sin motivering har nämnden anförts bl a: Av 10 § konsumentkreditlagen får anses följa bl a att säljaren - oavsett vad som må föreskrivas i köpeavtalsbestämmelserna - med för kreditgivaren bindande verkan är behörig inte bara att motta reklamationer utan också att i anledning av sådana träffa godvilliga uppgörelser med köparen. Konsumentkreditlagens syfte är att konsumentens ställning inte skall vara sämre därför att säljaren träffat avtal med en kreditgivare om att kundfordringar skall kunna diskonteras. Säljarens behörighet bör inte vara begränsad till uppgörelser i anledning av reklamationer. Även godvilliga uppgörelser måste respekteras. Med en annan ordning skulle kreditgivarna alltför lätt kunna i praktiken omintetgöra det skydd konsumentkreditlagen är avsedd att ge. Det ligger då nära till hands - eftersom alltför svåra gränsdragningsfrågor annars skulle komma upp - att anse säljaren legitimerad att träffa alla slags uppgörelser med köparen, som har anknytning till köpet, inklusive uppgörelse om betalning i förtid av skulden. En invändning mot kreditgivarens krav på betalning, av innehåll att köpeskillingen redan erlagts, skall alltså även den anses framställd "på grund av köpet". En sådan ordning står också bäst i överensstämmelse med ett genomgående drag i konsumenträtten nämligen att köparen alltid i varje läge skall kunna hålla sig till den med vilken han ingått det ursprungliga avtalet.

Förarbetena till konsumentkreditlagen ger inget belägg för att 10 § konsumentkreditlagen skulle omfatta en situation som den förevarande. Bestämmelsen bör i stället tolkas så som TR:n gjort. HovR:n finner därför att 10 § konsumentkreditlagen inte är tillämplig i M-L.T:s fall.

HovR:n ansluter sig till TR:ns uppfattning att pantförskrivningen inte som sådan är oskälig jämligt 36 § avtalslagen.

Fiatbolaget har i HovR:n förklarat sig inte göra gällande att M-L.T. insett, att Bilbolaget ej var rätt borgenär, men har vidhållit att hon haft skälig anledning att misstänka det.

Enligt vad M-L.T. själv anför i målet förstod hon ej innebörden av att köpeavtalet pantförskrevs till Fiatbolaget. Hon har inte heller försökt att taga reda på pantförskrivningens innebörd. Detta borde hon ha gjort. Å andra sidan bör följande beaktas. Såsom TR:n anför innehåller de särskilda "Köpeavtalsbestämmelser Personbilar", som utgör en del av köpeavtalet, i punkt 17 en utförlig beskrivning av vad som gäller vid överlåtelse av kontraktet men icke någonting som hänför sig till pantförskrivning. Bilbolaget har inte över huvud taget, liksom ej heller Fiatbolaget, upplyst M-L.T. om vad pantförskrivningen inneburet. Detta är en allvarlig brist i informationen till henne. Köpeavtalet är upprättat på en blankett, som tillhandahållits av Bilbolaget. Särskild hänsyn bör tagas till behovet av skydd för M-L.T. i hennes egenskap av konsument. Nu angivna förhållanden talar för att låta bristerna i informationen till M-L.T. gå ut över Fiatbolaget, som härleder sin rätt från Bilbolaget.

Vid övervägande av vad sålunda upptagits finner HovR:n, ehuru

M-L.T. brustit i aktsamhet då det gäller att taga reda på innebörden av pantsättningen, det oskäligt att låta pantsättningsavtalet gälla såtillvida att hennes betalning till Bilbolaget skulle vara utan verkan mot Fiatbolaget. HovR:n finner sålunda, i likhet med TR:n, att Fiatbolagets talan skall lämnas utan bifall.

Domslut. HovR:n fastställer TR:ns domslut.

Fiatbolaget (ombud jur kand M.B.) sökte revision och yrkade att HD måtte bifalla käromålet. Bolaget anförde, att en gäldenär inte kan anses vara i god tro angående frågan om vem som är rätt betalningsmottagare, så snart han upplysts om att fordringen blivit överläten eller pantsatt. Frågan om gäldenärens onda eller goda tro är knuten till hans vetskap om pantsättningen som sådan.

M-L.T. (ombud jur kand H.D.) bestred ändring.

Konsumentverket och Finansbolagens Förening avgav yttranden i målet.

Konsumentverket anförde bl a: Enligt vad konsumentverket erfarit är det vanligt förekommande vid t ex köp av bil på kredit, att köparen vid lösen av kredit i förtid reglerar skuldförhållandet direkt med säljaren (pantsättaren) trots att kontraktet pantsatts till tredje man (panthavaren) och kontraktstexten upplyser om pantförskrivningen. Normalt uppstår det inte några problem när köparen gör förtidsbetalning av krediten till säljaren/pantsättaren eftersom denne vidarebefordrar betalningen till panthavaren. Problem för köparen uppstår däremot när säljaren/pantsättaren - som i det nu aktuella fallet - går i konkurs eller av annan anledning inte vidarebefordrar betalningen.

Att köparen betalar till säljaren trots att kontraktet har pantsatts, kan bero på att gäldenären inte har förstått innebörden av pantförskrivningen. Anledningen kan också vara att köparen genom säljarens uppträdande fått uppfattningen att det är till denne som köparen efter pantsättningen har att hålla sig både när det gäller att framföra köprättsliga krav, t ex vid fel i bilen, och när det gäller att reglera kreditkulden.

Det senare kan vara fallet när köparen inte klarar av avbetalningarna och säljaren därför går med på att frivilligt återta bilen och slutreglera skulden. Läget kan också vara det att köparen köper en annan bil av säljaren och samtidigt lämnar den tidigare på kredit inköpta bilen som inbytesobjekt, varvid en avräkning för kvarvarande skuld görs av säljaren. Att säljaren/ pantsättaren agerar på detta sätt leder, som nyss sagts, normalt inte till några komplikationer. Säljarens/pantsättarens agerande kan ofta ske med ett tyst medgivande från hans samarbetspartner, panthavaren. Det förekommer dessutom inte sällan ett uttryckligt avtal mellan pantsättaren och panthavaren med den innebörden att panthavaren alltid skall hänvisa den köpare, som önskar lösa kontraktet i förtid, till pantsättaren.

Med hänsyn till hur det i praktiken ofta går till i samband med förtidsbetalning av kredit är det enligt konsumentverkets mening naturligt för kreditköpare att uppfatta säljaren som den som är legitimerad att ta emot betalning även efter det att kontraktet har pantförskrivits. Det förtjänar att beaktas att en sådan ordning också torde motsvara vad pantsättare och panthavare ofta kommer överens om, och att det inte är känt att den orsakar problem annat än i ett fåtal fall. Mot bakgrund av det sagda anser verket att det, i vart fall i konsument/näringsidkarförhållanden, finns starka skäl att låta risken för att betalning sker till person som ej är legitim betalningsmottagare bäras av pantsättaren och panthavaren och inte av köparen.

Av intresse i sammanhanget är ett beslut från Allmänna reklamationsnämnden 1982-11-09 (ärende 81/R7 176). Nämndens motoravdelning fann i ett enhälligt beslut att 10 § konsumentkreditlagen bör tolkas så att säljaren är legitimerad att med köparen träffa alla slags uppgörelser som har anknytning till köpet, inklusive om betalning i förtid av skulden. Nämnden fann att "en sådan ordning - - - står bäst i överensstämmelse med ett genomgående drag i konsumenträtten nämligen att köparen alltid i varje läge skall kunna hålla sig till den med vilken han ingått det ursprungliga avtalet, i detta fall köpet av bilen".

Konsumentverket delar nämndens syn på innebörden av 10 § konsumentkreditlagen. Paragrafens karaktär av specialregel för konsumentförhållanden gör enligt verkets mening att det är naturligt att låta regeln få en tillämpning som i någon mån bryter den stela reglering som annars gäller enligt skuldebrevslagen.

För det fall 10 § konsumentkreditlagen inte kan anses tillämplig utan bedömningen skall göras enbart med stöd av skuldebrevslagen, vill konsumentverket anföra följande.

Enligt 29 § skuldebrevslagen får den som är gäldenär enligt ett enkelt skuldebrev och som fullgör betalning till någon som tidigare innehaft fordran men överlåtit den, tillgodoräkna sig betalningen om han var i god tro. Bestämmelsen är analogt tillämplig på enkla fordringar, som inte är uttryckta i skuldebrev utan it ex köpekontrakt, och den anses också kunna tillämpas på avtal mellan gäldenären och överlåtare och på andra rättshandlingar som innebär att skuldförhållandet jämkas eller ändras (jfr Walin, Lagen om skuldebrev m m, 1977, s 194 och Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s 145). Principen i 29 § är enligt 10 § skuldebrevslagen tillämplig även vid pantsättning.

Enbart det förhållandet att en köpare som är privatperson (konsument) har underrättats om att fordran pantsatts, kan enligt verkets mening inte innebära att gäldenären skall anses vara i ond tro. Enligt skuldebrevslagen är inte heller frågan om gäldenärens onda eller goda tro knuten till hans vetskap eller misstanke om pantsättningen som sådan. Den är beroende av vad han känt till eller bort misstänka i fråga om pantsättningens konsekvenser för pantsättarens rätt att förfoga över fordran i olika hänseenden (dennes legitimation). Inte ens när det gäller gäldenärens rätt att med befriande verkan fullgöra betalning till den som överlåtit en fordran, kan man enligt verkets mening alltid utgå från att blotta underrättelsen om överlåtelsern försatt gäldenären i ond tro i den meningen, att han därigenom haft skälig anledning att misstänka att överlåtare inte längre var legitimerad att uppbära betalningen. Med hänsyn till vad som nyss sagts om hur det i praktiken ofta går till i samband med förtidsbetalning av kredit i konsumentförhållanden måste det anses särskilt främmande att anse att gäldenären/konsumenten är i ond tro enbart därför att han underrättats om en pantförskrivning.

Men även i sådana fall då man kan presumera att gäldenären genom att underrättas om överlåtelsern eller pantsättningen försätts i ond tro i fråga om överlåtarens eller pantsättarens legitimation att ta emot betalning, måste enligt verkets mening bedömningen i allmänhet bli en annan då det gäller överlåtarens eller pantsättarens befogenheter i andra hänseenden än rätten att ta emot betalning, såsom att ingå avtal som ändrar eller upphäver skuldförhållandet. Detta gäller i alldeles särskild grad i fråga om sådana avtal som har sin grund i vad som förekommit i samband med fordringsförhållandets uppkomst eller i beskaffenheten hos den prestation som fordran avser.

Ett sådant fall är det då fordran avser betalning för en såld vara och gäldenären och överlåtare träffar ett efterföljande avtal som har sin grund i att varan inte är avtalsenlig. Enligt konsumentköplagen (därsom de standardformulär som bygger på konsumentköplagen) får konsumenten alltid göra gällande befogenheter p g a köpet gentemot säljaren, också efter en överlåtelse eller en pantsättning. För konsumenten torde det normalt framstå som självklart att han kan - och rent av måste - vända sig till säljaren om han vill göra gällande t ex att det är fel på den köpta varan. Det är med säljaren som han har diskuterat detaljerna i köpeavtalet, såsom priset och varans beskaffenhet och egenskaper i övrigt, och säljarens uppgifter och utfästelser utgör en grund för bedömningen av om varan är felaktig och vilka rättigheter konsumenten i så fall har. En naturlig följd av detta är att konsumenten utgår från att säljaren också har rätt att med bindande verkan erkänna avtalsbrott och ge konsumenten möjlighet att göra gällande felpåföljder.

Det som nu har sagts gör sig med särskild styrka gällande då köpekontrakt har pantsatts. Det torde för flertalet konsumenter framstå som onaturligt att vända sig till panthavaren och inte säljaren i den situation som har beskrivits, inte minst mot bakgrund av att säljaren även efter pantsättningen är ägare till den pantsatta egendomen. För att en konsument skall anses ha haft skälig anledning att misstänka att säljaren saknar rätt att träffa avtal som ändrar fordringsförhållandet, måste det enligt verkets mening därför normalt krävas att konsumenten både har blivit underrättad om pantsättningen och dessutom tydligt uppmärksamats på dess innebörd.

I förevarande fall innehåller köpekontraktet ingen upplysning om vilken betydelse pantsättningen har för pantsättarens legitimation. Med hänvisning till

vad som har sagts bör enligt verkets mening M-L.T. inte påverka köpekontraktets innehåll anses ha varit i ond tro beträffande Bilbolagets legitimation att motta förtidsbetalningen. Det förhållandet att det i punkten 17 i kontraktsformuläret anges vilken betydelse som en överlåtelse får för överlåtarens legitimation i vissa närmare angivna hänseenden, ändrar inte denna bedömning. Att motsvarande uppgifter inte lämnas i fråga om innebörden av en pantsättning kan snarast bidra till att konsumenten får uppfattningen att en pantsättning inte har samma betydelse för pantsättarens legitimation som en överlåtelse har för en överlåtares legitimation.

Det synsätt som här redovisats innebär inte att verket bortsett från det behov av skydd för tredje man som legitimationsreglerna i skuldebrevslagen har till uppgift att tillgodose. Man måste emellertid ta hänsyn till att panthavaren är en näringsidkare som kan förväntas känna till legitimationsreglernas innebörd och som har möjlighet att säkerställa att han inte drabbas av förlust genom att antingen själv underrätta gäldenären om pantsättningens innebörd eller tillse att de avtalsformulär som används vid pantsättningen kompletteras med klara uppgifter om pantsättningens innebörd.

Föreningen anförde i sitt yttrande bl a: Konsumentverket anser att enbart en underrättelse om att en fordring pantsatts inte medför att köparen/konsumenten blir i ond tro. Den onda eller goda tron skulle i stället vara beroende av vad han känt till eller bort misstänka i fråga om pantsättningens konsekvenser.

Föreningen ifrågasätter om detta är riktigt. En vanlig stämpel på en faktura om att denna har överlåtits till en ny borgenär är i och för sig tillräckligt för att tillgodose denuntiationskravet i 29 §. Skuldebrevslagen uppställer inte något krav på någon närmare insikt hos gäldenären angående pantsättningens eller överlåtelsernas konsekvenser i alla delar. Skuldebrevslagen gör härvidlag ingen skillnad på olika gäldenärer. Konsumenter och näringsidkare skall alltså behandlas på samma sätt.

Konsumentverket anför vidare att även om man kan presumera att gäldenären genom denuntiationen försatts i ond tro i fråga om överlåtarens legitimation att ta emot betalning måste bedömningen bli en annan när det gäller överlåtarens befogenheter att teckna avtal som ändrar eller upphäver skuldförhållandet.

Detta är knappast riktigt. Till en början kan man fråga sig vilka befogenheter säljaren har att ingå sådana avtal. Det måste beaktas att vad som överlåts enligt den åberopade klausulen i kontraktet inte är kontraktet som sådant utan rättigheterna enligt kontraktet. Den viktigaste rättigheten är den att mottaga betalning och att träffa uppgörelse om ändrade betalningsvillkor. Skyldigheterna enligt kontraktet kvarligger hos säljaren. Detta uttrycks i kontraktet så att säljaren efter överlåtelserna alltjämt svarar för uppfyllelsen av sina förbindelser. Skyldigheterna kan fullgöras exempelvis genom att säljaren, med eller utan framställning därom från köparen, undanröjer fel eller brist i det levererade godset. Däremot lär säljaren inte ha rätt att acceptera en hävning eller avtala om förtidsbetalning i den mån detta skulle inskränka kreditgivarens rätt att uppbära betalning. Om säljaren och köparen gavs full frihet att träffa avtal även om betalningsvillkoren skulle kreditgivaren helt förlora möjligheten att bedöma kreditsäkerhetens, dvs fordringarnas, värde.

Enligt skuldebrevslagen är det avgörande nu inte vad säljaren hade befogenhet att avtala om, utan huruvida köparen kunde anses vara i god tro eller ej beträffande denna rätt. Som föreningen utvecklat i det föregående kräver lagen här knappast inte mera än att själva denuntiationen är korrekt. Det är ostridigt i ärendet att M-L.T. upplysts om rättigheternas övergång till Fiatbolaget. Hennes "onda tro" bör därför anses omfatta även den nu aktuella situationen. Ett annat synsätt vore helt oacceptabelt ur kreditgivarsynvinkel.

Föreningen anförde härefter, att det ur kreditgivarsynpunkt skulle vara ytterst olyckligt om en invändning mot betalningskrav skulle kunna grundas på 10 § konsumentkreditlagen. Denna bestämmelse borde inte tillämpas i förevarande fall. I yttrandet anfördes vidare: Det är nämligen av stor betydelse att kreditgivaren kan lita på att alla parter i trepartsförhållanden följer spelreglerna. Det finns en uppenbar risk för att mindre nogräknade säljare i ökande utsträckning träffar uppgörelser med köpare om förtidsbetalning till säljaren om båda parter ser att ingen av dem i händelse av säljarens obestånd eller konkurs löper risk att få betala till den part som lagt ut pengarna, alltså

den fristående kreditgivaren. Det kan inte ligga i "den allmänna omsättningens intresse" att så sker och en följd skulle säkerligen bli att säljarnas möjligheter att refinansiera sin verksamhet skulle försämrats. Finans bolagens finansieringsverksamhet avser masshantering av fordringar. Den är, och måste vara, mycket rationell. Fungerar inte rutinerna kommer detta omedelbart att slå igenom i höjda priser och/eller en sämre fungerande kreditgivning.

I detta sammanhang vill föreningen peka på, att konsumentverket i sin skrivelse gör en rad påståenden om förhållandena på marknaden som förefaller mindre väl grundade. Verket anför att det enligt vad verket har erfart är vanligt förekommande vid t ex k p av bil på kredit att köparen i förtid reglerar skuldförhållandet direkt med säljaren trots att kontraktet har pantsatts. På liknande sätt anför verket att det, med hänsyn till hur det i praktiken ofta går till i samband med förtidsbetalning av kredit, är naturligt för kreditköpare att uppfatta säljaren som den som är legitimerad att ta emot betalning etc. Uttalanden som dessa leder tanken till att förtidsbetalningar närmast är regel. Detta är inte fallet och något som helst statistiskt underlag för verkets påståenden finns inte, allra minst för att sådana betalningar sker direkt till säljaren. Det förtjänar att framhållas att man från kreditgivarhåll är noga med att upprätthålla reglerna och att en säljares möjligheter att anlita fristående kreditgivare i fortsättningen undermineras om kreditgivaren får kännedom om att han regelmässigt tar emot förtidsbetalningar. Säkert är att kreditgivarna inte bidrar till att sprida föreställningen om att förtidsbetalning kan eller, än mindre, bör erläggas till säljaren.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, RevSkr Wahlberg, hemställde i betänkande, att HD måtte meddela dom enligt följande: Domskäl. 10 § konsumentkreditlagen kan, såsom domstolarna funnit, inte anses tillämplig i förevarande fall. Frågan om en avbetalningsköpare med befriande verkan kan betala i förtid till säljaren sedan kontraktet pantförskrivits får därför även vid konsumentkreditköp bedömas enligt skuldebrevsrättsliga regler. Härvid bör emellertid beaktas att köparen vid ett konsumentkreditköp har ett berättigat krav på att erhålla tydlig upplysning om att betalning skall erläggas till panthavaren. Enbart en klausul i kontraktet om att pantförskrivning skett bör i sådana fall inte anses ge köparen skäligen anledning misstänka att säljaren inte längre har rätt att motta betalning.

I förevarande kontrakt angavs att kontraktet pantförskrivits till Fiatbolaget. Kontraktet innehöll vidare en standardklausul för fall av överlåtelse av kontraktet. Enligt klausulen var nye kontraktssinnehavaren ensam berättigad att motta betalning och träffa uppgörelse om betalning m m när säljaren överlät sina rättigheter enligt kontraktet och köparen underrättats därom. Däremot fanns i kontraktet inte någon standardklausul angående rätten att motta betalning vid pantförskrivning av kontraktet eller någon upplysning om att betalning i detta fall skulle erläggas till Fiatbolaget. Det är ostridigt att M-L.T. ej heller på annat sätt erhållit upplysning därom.

Målet rör konsumentkreditköp. I enlighet med vad som anförts ovan kan därför enbart uppgiften att kontraktet pantförskrivits inte anses ha givit M-L.T. anledning att misstänka att Bilbolaget inte längre ägde uppbära betalning. På grund härav och då omständigheterna i övrigt inte föranleder annan bedömning, har den av M-L.T. till Bilbolaget erlagda betalningen skett med för henne befriande verkan. Såsom domstolarna funnit skall därför Fiatbolagets talan ogillas.

Domslut. HD fastställer HovR:ns domslut.

HD (JustR:n Brundin, Jermsten, Broomé och Beckman, referent) beslöt följande dom:

Domskäl. Frågan, om en avbetalningsköpare sedan kontraktet har pantförskrivits kan erlagga betalning till säljaren med verkan gentemot panthavaren, är att avgöra efter vad som gäller för skuldförhållanden i allmänhet. Som domstolarna har funnit föranleder bestämmelsen i 10 § 1 st konsumentkreditlagen inte någon annan bedömning.

Enligt tillämplig bestämmelse i skuldebrevslagen, 29 §, förutsätts för att gäldenären skall vara skyddad vid betalning till en borgenär som har överlåtit sin fordran att han varken visste eller hade skäligen anledning att misstänka att

överlåtare inte längre ägde ta emot betalning. Av 10 § i lagen följer att föreskrifterna i 29 § om överlåtelse också gäller pantsättning.

Det är sannolikt inte ovanligt att avbetalningsköpare i konsumentförhållanden inte fäster tillräckligt avseende vid en underrättelse om överlåtelse eller pantsättning av rättigheterna enligt kontraktet. Särskilt lär konsumenten stå frågande till innebörden av en pantförskrivning. Till risken för misstag om vem som får ta emot betalning bidrar att säljarens skyldigheter enligt kontraktet står kvar och att köparen av denna anledning kan ha att vända sig mot säljaren även efter pantsättning. Särskilda krav på klarhet och tydlighet får därför ställas på en underrättelse till konsumenten om pantsättning av kontraktet för att dennes rätt att med befriande verkan betala till säljaren skall anses avskuren.

Kontraktet mellan Bilbolaget och M-L.T. innehöll en pantförskrivning av Bilbolagets rättigheter enligt avtalet till Fiatbolaget, och M-L.T. bekräftade genom särskild underskrift på kontraktet att hon tagit del av pantförskrivningen. Kontraktet, som var upprättat på en av Bilbolaget tillhandahållen blankett, upptog vidare en standardklausul för fall av överlåtelse av kontraktet. Enligt denna klausul var den nye kontraktsinnehavaren ensam berättigad att ta emot betalning m m, när säljaren överlätit sina rättigheter enligt kontraktet och köparen underrättats härom. Däremot fanns i kontraktet inte några motsvarande bestämmelser angående verkan av pantsättning. Texten i kontraktet kan därför ha inbjudit till slutsatsen att vad som gällde vid överlåtelse av kontraktet inte hade aktualitet vid pantsättning. M-L.T. har inte på något annat sätt blivit upplyst om konsekvenserna för hennes del av pantförskrivningen. Meddelandet till henne angående denna kan med hänsyn till det sagda inte anses ha uppfyllt de med tanke på skyddet för konsumenterna motiverade kraven på entydighet. Även om det beaktas att M-L.T. hade gjort avbetalningar på sin skuld enligt kontraktet till Fiatbolaget med användande av betalningsavier som tillhandahållits av detta bolag, får därför M-L.T. - vars uppgifter angående hennes missuppfattning i fråga om sambandet mellan Fiatbolaget och Bilbolaget inte framstår som osannolika - anses ha varit i god tro angående Bilbolagets behörighet att uppbära betalning. Såsom domstolarna har funnit skall följaktligen Fiatbolagets talan ogillas.

Domslut. HD fastställer HovR:ns domslut.

JustR Palm var av skiljaktig mening och anförde: Frågan, om en - - - se HD:s dom - - - skall anses avskuren. Kan dessa krav anses uppfyllda lär däremot - bortsett från vad som kan följa om 36 § avtalslagen är tillämplig - konsumenten lika litet som varje annan gäldenär kunna åberopa misstag eller bristfällig information om pantsättnings innebörd och konsekvenser. Den direkta underrättelsen, denuntiationen, om åtgärden som sådan synes en t stadgad rättsuppfattning (se bl a Walin, Lagen om skuldebrev m m, s 14 och 199, Braekhus i Nordisk Gjenklang 1969 s 351 f, jfr även SOU 1965:14 s 89 och Walina a s 115 n 19) utgöra en tillräcklig åtgärd för att gäldenären skall anses vara i ond tro i den mening som avses i 29 § skuldebrevslagen - ett undantag från denna princip till förmån för ett konsumentintresse bör enligt min uppfattning fordra särslagstiftning (jfr av riksdagen godtagna utskottsutlåtandet LU 1974:28).

Köpekontraktet innehöll i förevarande fall en tydlig uppgift att pantförskrivning av Bilbolagets rättigheter hade skett till Fiatbolaget och M-L.T. har med en särskild namnunderskrift på kontraktet bekräftat att hon tagit del av denna uppgift. M-L.T. hade också, före den betalning det nu är fråga om, gjort flera avbetalningar på sin skuld till Fiatbolaget med användande av betalningsavier som detta bolag hade tillhandahållit. Hänsyn till konsumentintresset synes mig inte kunna leda till att i en sådan situation gäldenären skall kunna göra gällande att han eller hon inte ens misstänkt att en pantförskrivning ägt rum.

På grund av det anförda och då förutsättningar för tillämpning av 36 § avtalslagen inte kan anses föreligga bör enligt min mening Fiatbolagets talan bifallas.

Litteratur:
